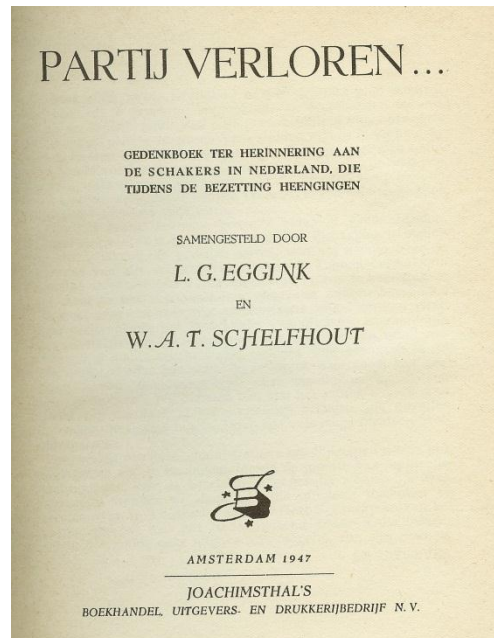

Deze bijlage behoort bij ***Het geslacht Schelfhout***, deel 17 in de serie *Schaken en Schilderkunst* gepubliceerd op *Schaaksite.nl*

Hieronder volgen uit het gedenkboek ***PARTIJ VERLOREN...*** :

Voorwoord van de redactie

In Memoriam Salo Landau

In Memoriam Arnoldus Johannes van den Hoek

Voorwoord van de redactie

De oorlogsgeesel, die ons vaderland in de gelukkig weer voorbije rampjaren zoo onbarmhartig geteisterd heeft, eischte links en rechts duizenden slachtoffers op. Ook in de rijen der schakers werden geduchte bressen geslagen. Grootte en kleine schakers, grootte en kleine organisatoren allen bezielde door hun liefde voor ons prachtige schaakspel, zij vielen als slachtoffers van een meedoogenloozen vijand, vaak onder de meest tragische omstandigheden. Aan hen zij dit boek opgedragen. Aan de grooten onder hen werden door vriendenhanden uitvoerige biografieën gewijd. Daar hadden zij recht op, want zij hebben onze Nederlandsche schaakwereld groote diensten bewezen. Maar onze piëteit vermeed scheidingslijnen te trekken. Alle, groot en klein, werden liefdevol herdacht, al naar gelang de noodige gegevens ons bereikten. Om deze te verkrijgen, verzonden we aan de 326 bij de K.N.S.B. aangesloten schaakclubs een uitvoerige circulaire met het verzoek om zoo uitvoerig mogelijk inlichtingen. Van deze 326 clubs lieten er 166 verstek gaan. We hopen dat deze verenigingen geen enkel verlies leden. Van de 166 clubs die op onze oproep reageerden, meldden 95 verenigingen 'geen verlies'. Voorloopig mogen we dus wel aannemen dat 261 clubs de vijf oorlogsjaren zonder eenig verlies doorworsteld hebben. Bijzonder gelukkig kwamen de provincies Friesland en Zeeland er af, welker bonden 'geen enkel verlies' konden melden. Het zwaarst werd de hoofdstad getroffen met meer dan honderd slachtoffers.

Onze vijf oorlogsdagen eischten het verlies van vijf schakers van beteekenis, waarvan vier bij de bevrijding van de vliegvelden Valkenburg en Waalhaven het leven lieten. De bekende Haarlemsche speler Veurman sneuvelde op den Grebbeberg. In den loop der jaren werden 16 schakers gefusilleerd, hetzij wegens illegaal werk of door represaillemaatregelen en (Silbertanne!). In gevangenschap overleden 17 schakers, waaronder acht leden van de Puttensche Schaakclub. Zes schakers vielen ten offer aan verschillende bombardementen, en vier stierven er in den Hongerwinter aan ondervoeding, waaronder de sterkste doofstomme speler Elshout Visser.

En tenslotte de tragedie van onze Joodsche landgenooten, die voor zooverre zij geen onderduikadres vonden, 'en masse' weggevoerd werden. Het juiste aantal onder hen, die lid waren van een schaakclub, zal wel nooit bekend worden, want de administratie van vele clubs is door oorlogsomstandigheden in het ongereede geraakt. Hun aantal moet echter volgens de gevonden gegevens de honderd ruim overschrijden.

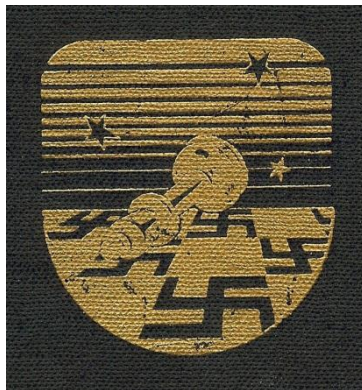
Een lange trieste lijst, die, naar wij vreezen, niet geheel volledig is. Zoo verkeert men nog steeds in onzekerheid over het lot van den begaafden speler Arthur Wijnans en over het lot van talrijke leden der voor den oorlog zoo bloeiende Indische schaakclubs. Gegevens dienaangaande vermochten we niet te krijgen.

Bij de samenstelling van dit gedenkboek verheugde het ons, van vele zijden bijdragen te ontvangen, o.a. van de heeren dr. M. Euwe, dr. M. Niemeyer, L. Gans, J. Melkman, Th. Liket, M.J. Kuyper, Th. De Jong e.a. Helaas bleef een beloofde bijdrage van mr. E.S. over St. Michielsgestel in de pen. Talrijke partijen werden door de meesters Hans Kmoch, Jacques Mieses, T.D. van Scheltinga en N. Cortlever voor dit werk speciaal bewerkt. Aan allen onze hartelijke dank!

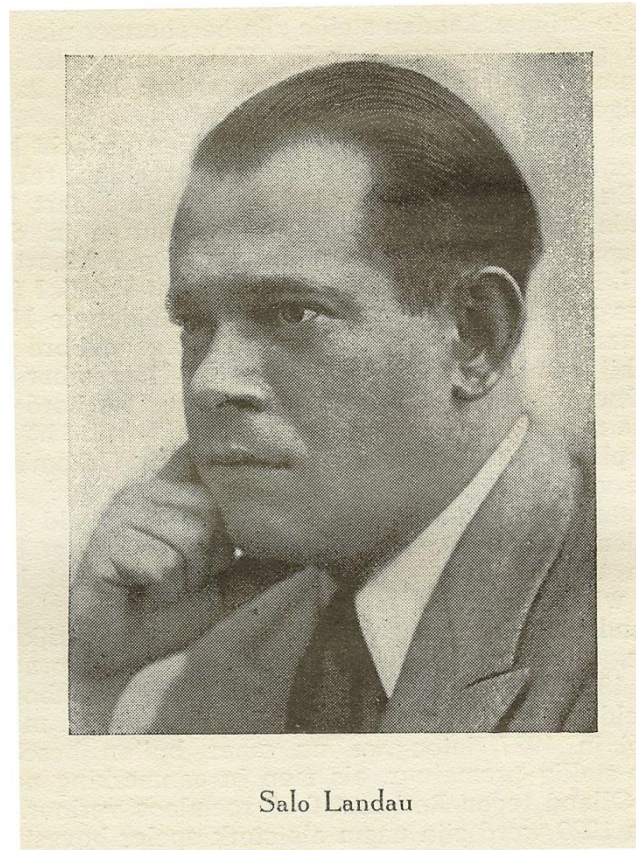
Tenslotte rest ons nog te wijzen op het belangrijke aandeel, dat de directie van Joachimsthal's Boekhandel, Uitgevers- en Drukkersbedrijf N.V. met betrekking tot het opsporen van geboorte- en overlijdensdata, benevens fotomateriaal, op zich nam. Aangezien de nieuwe woordenlijst nog niet verschenen is, werd in dit werk voor de uniformiteit de oude spelling behouden.

Moge dit werk, deze acte van piëteit door de gehele schaakwereld op prijs gesteld worden. Onze taak was zeer droevig, maar wij werden gedreven door het besef, dat onze dooden niet vergeten mogen worden.

L.G. EGGINK en W.A.T. SCHELFHOUT, Den Haag/Amsterdam, April 1947

In Memoriam Salo Landau

Het was in den zomer van 1942, den afschuwelijken tijd der massa-deportatie van de Joodsche bewoners van Amsterdam, dat Landau plannen maakte om naar het buitenland, Zwitserland, te vluchten. Begin september meende Landau met vertrouwde lieden in contact te zijn gekomen, die hem met zijn vrouw tegen een zeker bedrag over de grens zouden leiden. In België zouden dan leden van een organisatie hen verder helpen. Ik vertrouwde het geval niet, maar Landau was vol optimisme en sloeg mijn waarschuwingen in de wind. De heele maand September werden de voorbereidingen getroffen, zijn kind liet hij onderduiken. Alles wat draagbaar was van den inboedel: boeken, tafelzilver, kledjes, medailles, schoonheidsprijzen, vazen, serviesgoed, alles verhuisde naar vrienden en kennissen. Geen glas bleef achter, toen op 28 September de sprong gewaagd werd. Bij het verlaten van het station Breda, werd echter Landau met vrouw aangehouden en naar Amersfoort vervoerd, zijn vrouw naar Westerbork. Was hier verraad of bedrog in het spel geweest? Wie zal dit thans nog kunnen uitmaken?

Landau werd via Westerbork naar de mijnstreek vervoerd, in de buurt van zijn geboorteplaats Bochnia, waar hij in de loop van 1943 aan uitputting bezweek. Zijn vrouw en zijn dochtertje dat later door verraad werd gepakt, verbleven te Westerbork, werden daarop naar Oswiecim in Polen vervoerd en op 12 October 1944 de gaskamers binnengeleid.

Landau, die 1 April 1903 te Bochnia werd geboren, bereikte den leeftijd van nauwelijks veertig jaar.

In het begin van den eersten wereldoorlog – de jeugdige Landau was toen nog geen 12 jaar – was de familie genoodzaakt voor de oprukkende Russen naar Wenen uit te wijken. Hier werd de

voedseltoestand spoedig zoo nijpend, dat de oude Landau besloot zijn zoon naar Joodsche vrienden in Rotterdam te zenden. Na een avontuurlijke reis gelukte het onzen jeugdigen vluchteling het gastvrije Nederland te bereiken, na den Wapenstilstand gevolgd door zijn ouders en naaste familieleden. Om in zijn onderhoud te voorzien werd de jonge Landau in 1919 te Antwerpen leerling in het diamantbedrijf. Hier maakte hij kennis met de Censors, bekende Belgische juweliers en schaakspelers. Toen zijn vader zich in Rotterdam een bestaan had verzekerd, keerde Salo in 1922 naar het ouderlijk huis terug. Spoedig werd hij lid van de Nieuwe Rotterdamsche Schaakvereniging, in welk milieu van sterke spelers hij snel vorderingen maakte. Mr. Oskam, die hem als 'poulain' beschouwde, wist hem bij de Bondswedstrijden 1924 in de Diergaarde te Rotterdam in de hoofdklasse B geplaatst te krijgen. Landau stelde zijn beschermer niet teleur en won met glans den eersten prijs. Vòòr den wedstrijd sprak Mr. Oskam tot mij de profetische woorden: Mag ik je onze toekomstige eerstebordspeler voorstellen?

Zoo snel als Mr. Oskam het zich misschien gedacht had, ging het echter niet. Men diende met oude rechten rekening te houden. En zoo promoveerde Landau eerst in Maart 1926 van het tweede naar het eerste tental. Zijn entree in de eerste klasse competitie werd een groot succes. Op 7 Maart verpletterde hij I. Plukker in den wedstrijd tegen het V.A.S. I (9de bord). Op advies van Euwe plaatste de wedstrijdleider de Haas hem op 28 Maart d.a.v. tegen D.D.I. aan het tweede bord op. Hier maakte hij remise met Rud. Loman. 18 December (seizoen 1926/1927) kwam hij voor het eerst aan het eerste bord te zitten en maakte remise met Dr. Euwe. Van toen af bezette hij geregeld de eerste plaats in de Rotterdamsche ploeg. Mr. Oskam's profetie was in vervulling gegaan.

Merkwaardig was het succes dat Landau geregeld tegen Dr. Olland, den voorvechter van de Utrechtsche ploeg, behaalde, geheel in tegenstelling tot het geringe succes dat hij tegen Weenink wist te boeken.

Dat Landau's algemene schaakkennis nog talrijke hiaten vertoonde, bewezen zijn matige resultaten te Livorno (1926), Hastings 1926-1927 (no. 7 Prem. Res.), 's-Hertogenbosch 1927 (IV gedeeld met Goud en Schelfhout) behaald. Zijn match met Reti (1:5) in 1927 laten we nu maar buiten beschouwing. Deze was stellig prematuur, als men in aanmerking neemt dat zelfs Dr. Olland tegen Reti met 0:5 roemloos verloor.

Eerst in 1929 werd zijn naam als sterk speler bevestigd, toen hij in den wedstrijd om het kampioenschap van Nederland met Weenink de tweede plaats en derde plaats achter Dr. Euwe bezette.

In de nu volgende jaren had men de volle ontplooiing van Landau's onmiskenbare schaaktalent mogen verwachten, ware het niet dat Dr. Lasker, voor wie Landau een groote bewondering koesterde, hem te kwader ure overtuigd had, dat bridge spoedig het schaakspel geheel zou verdringen. Wie zich nog de golf van bridgerazernij uit de jaren 1931-1934 voor den geest weet te halen, zal na de groote dwaling van den 'grand old man' (na zijn reis in de V.S. zoo begrijpelijk – denk aan de Culbertson-adoratie!-) verklaarbaar vinden, hoewel alleszins te betreuren. Ook de talentvolle Noteboom werd door Lasker's profetie uit het lood geslagen. Zowel Landau als Noteboom ondervonden het nadeel van het dienen van twee heren. Noteboom vestigde zich als bridgeleraar te Berlijn, Landau beproefde het te Londen. Voor beiden werd het een fiasco. In deze periode waren Landau's schaaksuccessen in vergelijking met zijn triomfen uit het jaar 1931 middelmatig te noemen. Een match met Buerger, tijdens zijn verblijf te Londen, werd met de cijfers -3=3 verloren. Terug in

ons land vermocht hij tegen Davidson in en korte match geen partij te winnen (=3). In het meestertoernooi te Scheveningen 1933 vermocht hij niet boven Felderhof en Van Hoorn uit te komen. In het Trooststournooi te Rotterdam 1933 moest hij de meerderheid van Mr. Oskam erkennen en werd 3 / 4 met ten Kate. En zoo zou men kunnen doorgaan. Als men dan zijn resultaten van 1931 overziet: 1 / 2 met Dr. Euwe in den A.S.B. vierkamp; 1 / 2 met Dr. Euwe in den Zeskamp te Rotterdam; no. 1 in den vierkamp met dubbele ronden te Rotterdam vòòr 2. Colle 3. Taratakower en 4. Rubinstein, dan beseft men eerst hoe deze bridge-escapade Landau's schaakcarrière geremd heeft. Einde 1934 vestigde Landau zich te Amsterdam, waar hij eerste bordspeler voor het V.A.S. werd. Langzaam aan werd het verloren terrein teruggewonnen.

Een oefenmatch van zes partijen met Dr. Euwe bracht hem er weer een beetje in. Maar het duurde tot midden 1936 dat hij zichzelf terugvond. Ongetwijfeld had hij als secondant van Dr. Aljechin in diens match om het wereldkampioenschap met Dr. Euwe veel van de Franco-Rus opgestoken. Vooral zijn beperkte kennis der openingen werd belangrijk verrijkt. Landau was nu eenmaal geen studiosoos. Een opening, een variant interesseerde hem eerst als hij er flink mee verloren had. Dan werd er tot in het diepst van de nacht geanalyseerd, dan liet de critieke stelling hem geen oogenblik van den dag met rust. Werd er geen bevredigend resultaat gevonden, dan verdween de opening of de variant uit zijn repertoire. Eerst de Caro-Kannopening, toen de Aljechinopening. De Fransche partij was hem te tam en e4 met e5 beantwoorden was te riskant. Zoo bleef hem slechts de Siciliaanse partij na een 1. e2-e4 opening over. En dan meer speciaal de Drakenvariant. Na de opening 1.d2-d4 had hij meer pijlen op zijn boog, waarbij hij echter uitgesponnen varianten met zorg vermeed. Bijzonder lag hem het aangenomen damegambiet als verdedigingswapen. Hij wist vaak een voor combinaties geschikte opstelling mee te bereiken. Maar feitelijk moest hij het van wit hebben, waarvoor zijn aanvalsspel zich het best leende. Het meerendeel der voor hem prachtig gewonnen partijen, waren witte partijen. We hebben hem nooit anders dan met 1.d2-d4 zien openen. Uit al het voorgaande blijkt wel dat Landau geen openingsvirtuoos was. Zijn kracht lag nu eenmaal in het midden- en het eindspel. Toch heeft hij de openingstheorie met een variant weten te verrijken, namelijk de Landau-variant in de Slavische verdediging:

1.d2-d4 d7-d5 2.c2-c4 c7-c6 3.Pg1-f3 Pg8-f6 4.e2-e3 Lc8-f5 5.c4xd5 c6xd5 6.Dd1-b3 Dd8-c8 7.Lc1-d2 e7-e6? 8.Pb1-a3 Pb8-c6 9.Ta1 -c1 Pf6-e4 10.Lf1-b5 Pe4xd2 11. Ke1xd2!! Lf8-d6 (anders Pe5) 12.Lb5xc6+ b7xc6 13.Pa3-b5 Ld6-b8 14.Tc1-c3! 0-0 15.Th1-c1 Dc8-d8 16.Tc3xc6 en wit staat beter. Analyse van Dr. Euwe in 'De Schaakwereld'.

Zoals reeds gezegd, kwam Landau er in 1936 weer aardig in. Het begon met een eersten prijs in Hastings (Jan). Na een tweetal weinig fortuinlijke matches tegen Spielmann wist hij in Juni te Rotterdam het Kampioenschap van Nederland te winnen voor Van Doesburgh, Prins, Van Scheltinga en Veerkamp (Dr. Euwe was niet van de partij), direct daarop gevolgd door een eersten prijs te Nottingham waar hij vòòr Klein in het Major Tournament zegevierde. In Ostende werd hij achter Lundin en Grob 3 en 4 met Stahlberg. Een fraai resultaat.

Landau als Engelandvaarder

De betrekkelijk korte Engelse wedstrijden lagen Landau bijzonder. Reeds maanden van tevoren verkneukelde hij zich over het vooruitzicht weer eens de Noordzee over te steken om aan de voorbeeldig georganiseerde negenronden wedstrijden te kunnen deelnemen. Meestal wist hij eenige dagen van te voren in welke groep hij was ingedeeld en tegen wien hij wit of zwart had. Dan was

spoedig een schema opgesteld, en dat werd punctueel afgewerkt. De zwakke broeders werden onder de voet gelopen- een kunst die hij bij uitstek verstond- en de enkele keien van de groep werden met de nodige egards onder handen genomen. Als het niet anders ging, mochten deze remise maken. De ervaring had hem geleerd dat 5 à 6 winstpunten en enkele remises voldoende waren om no 1 te worden.

Om dit resultaat te bereiken , ging hij geheel op in zijn taak. Iedere afleiding werd vermeden. Kaarten, wat de meeste deelnemers gaarne deden, waren taboe. Zelfs een onschuldig bioscoopje werd voor het slot bewaard en sterke drank vermeden als vergift.

Zoo werden van Jan. 1936 tot December 1938 zes eerste prijzen bijeengegaard. Er zat systeem en methode in dezen opgang. We gelooven niet te overdrijven als we beweren dat , na Dr. Euwe, Landau het meest heeft bijgedragen om de naam van het Nederlandsche schaak in Engeland in aanzien te doen stijgen. Nog lange jaren zal zijn naam in Engelse schaakkringen met eere genoemd worden als een brillant en onverschrokken schaakmeester.

Na al deze fraaie resultaten was het niet verwonderlijk dat men hem voor de premier reserve te sterk achtte. En zoo zien we hem in Hastings 1938-'39 voor het eerst in het meestertournooi uitkomen. Hier werd hij no 3 achter 1. Szabo en 2. Dr. Euwe. Een prachtig resultaat! In 1939 waren zijn resultaten even minder. In Margate klopte zijn schema niet heelemaal, doordat Van Scheltinga al zijn berekeningen in de war schopte. Deze schoot hem in de finish glad voorbij en Landau moest met een tweede plaats genoegen nemen.

In het meestertournooi te Bournemouth hoopte hij zijn succes van Hastings te herhalen, maar Klein zette hem de voet dwars en hij werd slechts no 4 met König (1. Euwe 2. Flohr 3. Klein). Het was Landau's laatste wedstrijd in Engeland. Een maand later was Engeland in oorlog.

Landau als matchspeler.

Er is buiten Dr. Euwe stellig geen Nederlandsche speler geweest die zoovele matches gespeeld heeft als Landau. Hoewel matchspel hem volstrekt niet lag was het hem toch steeds een groote eer den strijd met een grootmeester aan te binden. Hij miste echter de vasthoudendheid van een groot matchspeler. Bovendien was zijn repertoire der openingen te beperkt, zoodat het hem zelden gelukte van een Spielmann of Flohr een partij te winnen. Zijn mooiste resultaat boekte hij tegen den Hongaarschen kampioen Szabo, een 5:5 gelijk spel. Een dergelijk resultaat bereikte hij tegen de Nederlansche cracks van den Bosch en van Scheltinga.

In 1939 besloot de K.N.S.B. een voorwedstrijd om het kampioenschap van Nederland te doen verspelen. De winnaar zou dan een match met Dr. Euwe spelen. Landau werd met glans no 1, maar in de in September gespeelde match bleek Dr. Euwe ongenaakbaar te zijn. Landau vermocht geen enkele partij te winnen. Hij verloor met -5=5, een nederlaag die hem sterk deprimeerde. In de kort daarop gespeelde vierkamp te Delft presteerde hij dan ook niets.

Landau gedurende de oorlogsjaren.

Eerst in Mei daaraanvolgend hervond Landau zijn zelfvertrouwen. In de eeregroep te Soest versloeg hij Euwe en werd no 1 voor Euwe en Kmoch. Tot September 1941, toen door het ingrijpen van den vijand den Joden elk optreden in het openbaar onmogelijk werd gemaakt, boekte Landau nog een

aantal klinkende successen. We noemen slechts Groningen no 1 voor Kmoch, Rotterdam no 1 en Eindhoven no 1 met 5 uit 5. In September 1941 speelde hij zijn laatste wedstrijd, den E.N.P.S. zeskamp, waarin hij achter Euwe en Kmoch eindigde.

De beteekenis van Landau voor het Nederlandsche schaakleven.

De beteekenis van Landau voor het Nederlandsche schaakleven, waarin hij zulk een belangrijke plaats veroverd had, is moeilijk te onderschatten. Zijn groote verbeeldingskracht werkte bevruchtend op de jongeren, terwijl zijn levendigen en scherpen speeltrant den toeschouwer steeds boeide. Het nauwe contact dat hij al in de jaren 1935-1941 met Dr. Euwe onderhield, had een uiterst gunstigen invloed op zijn visie van het schaakspel. Zijn speelkracht kwam daardoor tot verdere ontplooiing en mogelijk zou hij in ons midden gebleven, er in geslaagd zijn een zekere onbevangeheid te overwinnen die hem in de strijd tegen grootmeesters als Keres, Fine, Flohr, e.a. steeds parten speelde.

Landau was geen methodicus zoals Euwe, wiens hoogte hij nimmer vermocht te evenaren, maar hij was een artiest, die ons ettelijke glanspartijen heeft nagelaten, die steeds een eereplaats in de schaakliteratuur zullen behouden.

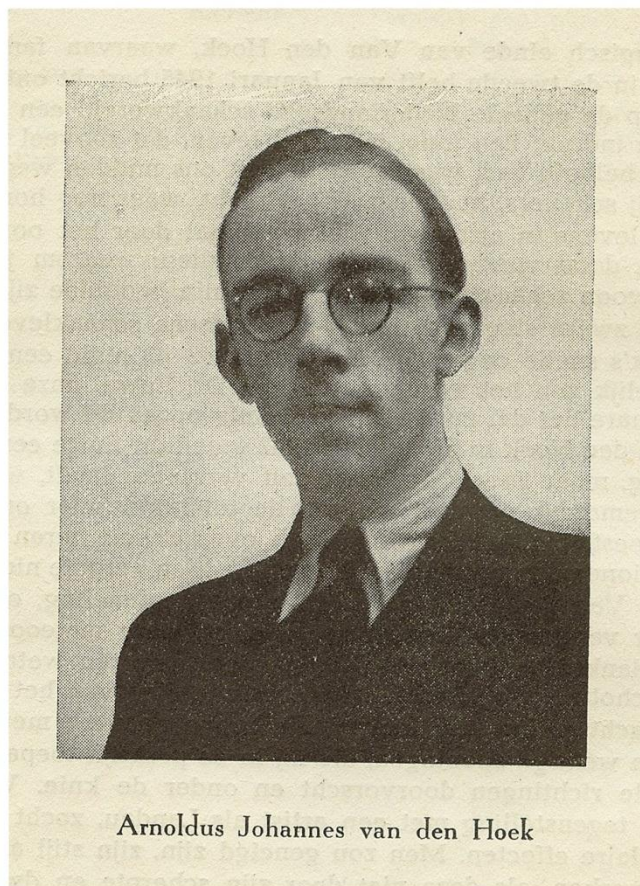
Zoo onzeker als Landau was, gedurende de partij-nooit wist hij of hij positioneel goed stond- zoo objectief was hij in zijn oordeel na de partij. Zijn analyses stonden steeds op hoog peil en zijn theoretische bijdragen, die hij geregeld in het Tijdschrift van den K.N.S.B. contribueerde (In 1942 onder den naam K.J. Nieuwerkerke) waren steeds ter zake en goed gefundeerd.

Landau's voortijdigen dood heeft in het Nederlandse schaakleven een leegte achtergelaten, die moeilijk zal zijn aan te vullen.

W.A.T.S.

In Memoriam Arnoldus Johannes van den Hoek

Het tragisch einde van Van den Hoek, waarvan familie en vrienden in de tweede helft van Januari 1945 bericht ontvingen, maakte op de geheele Nedelandsche schaakwereld een verbijsterenden indruk. Een jong, talentvol leven, dat zooveel voor de toekomst beloofd had, was plotseling uit ons midden weggerukt. Zeker, wij schakers, hadden niet het recht, waar nog honderden kostbare levens in afschuwelijke regelmaat door het oorlogsgeweld den dood vonden, de vraag stellen: waarom juist dit buitengewoon schaaktalent? Maar niettemin beduidde zijn heengaan een zware slag voor het Nederlandsche schaakleven. Van den Hoek's snelle opgang in de jaren 1942-'43 hield een belofte in! Eindelijk zou het vacuüm tusschen Dr. Euwe, onze Goliath, en de schare der deï minores , een weinig opgevuld worden. Wel leed Van den Hoek in September 1942 tegen dr. Euwe een groote nederlaag, maar zoals dr. Euwe zelf verklaard heeft, was deze match permatuur geweest, indien Van den Hoek over enkele jaren routine in de regionen der meesters had beschikt. Men vergete niet: begin 1939 was Van den Hoek nog slechts een beginneling, een paar jaar later versloeg hij onze beste spelers. Deze meteorachtige opgang dankte hij voor geen gering deel aan zijn wetenschappelijke scholing, die hij ook bij de bestudering van het schaakspel betrachtte. Van den Hoek was in hooge mate een methodisch talent. De weinige openingen, die hij in de praktijk toepaste, had hij in alle richtingen doorvorscht en onder de knie. Van den Hoek, in tegenstelling met een artist als Landau, zocht nimmer spectaculaire effecten. Men zou geneigd zijn, zijn stijl als droog aan te merken, als deze niet door scherpte en dwingende logica tot evenzoo artistieke als opmerkingswaardige resultaten had geleid.

Blijkens door hemzelf bewerkte partijen was Van den Hoek een scherp denker. Ook als analyticus verloor de Nederlandsche schaakwereld een niet te onderschatten kracht.

De heer T.D. Scheltinga, Van den Hoek's clubgenoot, was zoo vriendelijk de opmerkelijke schaakloopbaan van den overledene in een uitvoerig artikel aan de hand van een tiental partijen te belichten.

Ons rest nog slechts enkele wetenswaardige bijzonderheden te vermelden.

Arnoldus Johannes van den Hoek werd 1 December 1921 te Amsterdam geboren. Na snel Lagere School en Gereformeerd Gymnasium te hebben doorlopen werd hij op 17- jarige leeftijd student aan de Vrije Universiteit (September 1938). In 1943 weigerde hij tegenover de bezettende macht een loyaliteitsverklaring af te leggen, met het gevolg dat hij, evenals zoovele anderen, voor den arbeidsinzet in Duitschland werd aangewezen. Blijkens een kaartschrijven dat we begin 1944 ontvingen, bestond zijn hoofdtaak in het verzamelen van stukjes metaal, die de machines van platen ijze en aluminium afsneden. Dit stupide werk heeft hij tot aan zijn dood op 19 januari 1945 moeten volhouden.

Bij een bombardement van het plaatsje Watenstedt, voorstadsje van Brunswijk, waar zijn fabriek stond, verliet hij een seconde te vroeg de schuilplaats en werd toen door een luchtbom op slag gedood. Een buitengewoon tragisch einde.

W.A.T.S.